

Planter som gir grønn farge alene, finnes nesten ikke i naturen!

Læreplanen 4. trinn
– få erfaring med enkel plantefarging.

Læreplanen 9. trinn
– bli kjende med korleis folk og spesielt samane har nytta og nyttar naturressursane.

Lollo plantefarging er en betegnelse på utstyr og materiell for å plantefarge garn. En "komme i gang"-pakke inneholder alt som trengs; ferdig beisa garn, bokser med kjemikalier, poser med fargestoffer, termometer, kjepper, ideer og oppskrifter.

Plantefarging har lange tradisjoner i Norden. Det er en del av vår felles kulturarv som det er viktig å bevare for kommende slekter. Det foregikk ofte ute over åpen ild og "nye" fargetoner ble oppdaget ved å eksperimentere med planter og sopp. Det kan synes vanskelig, men er det ikke.

Veiledningen har som mål å gjøre plantefarging så enkelt at det tas i bruk som en aktivitet på uteskolen og blir en del av skolens årsplan. Vi har av den grunn ikke tatt med farging med avanserte teknikker som å farge blått med indigo eller eksakte oppskrifter. For de som vil lære mer finnes det mange bøker.

Å PLANTEFARGE GARN

Det nødvendige utstyret er:

- kjele til koking
- plastbøtter til skylling
- beisa garn
- termometer
- sil
- to rundstokker
- fargeemner
- noe kjemikalier

Det er lett å tro at det er de sterke fargene i naturen som brukes til plantefarging, f.eks kornblomstens klare blåfarge eller løvetannens sterke gule. Slik er det ikke. De gode fargestoffene er som regel godt skjult i blad, røtter, bark og lignende. Det er spennende å gå på jakt etter gode planteemner. De fleste planter vi finner gir oss imidlertid gule og brune fargetoner.

FORBEISING

Garnet vi tilbyr er beiset med alun og vinsten. Beisen fungerer som et slags lim for å feste fargene til garnfiberen. Alun gir fargeemnet de klareste fargene. Vinsten gjør at fargene trekker seg jevnere ut på fiberen. Ved siden av at fargen fester seg bedre til garnet, blir den også mer lysekte.

FARGESUPPE

En måte å farge på er å koke en fargesuppe. En kjele plukkes full med planter som dekket med vann og kokes i 1 – 2 timer for planter og 2 – 4 timer for bark og kongler. Da er fargen trukket ut av plantene. Plantene kan godt ligge i suppa til neste utedag, før den siles. Dette blandes med nytt vann som garnet farges i. Planteemner som gir gule farger er: ryllik, røsslyng, bjørkeblader, hundekjeks, mens planteemner som gir brune farger er: grankongler, einerkvister, valnøttskall. Rød farge kan lages ved bruk av kochenillelus.

Det er vanskelig å kontrollere temperaturen i en kjele over bålet. Om garnkvaliteten blir noe forringet, er ikke det så farlig!

I gamle dager brukte man urin – helst fra menn som hadde drukket sterke drikker – for å farge blått. Blåfargen ble derfor kalt «potteblå».

I noen kulturer i dag brukes urin for å friske opp farger i vevde tepper.

INNFARINGEN

Garnet som skal farges skylles i vann og vries lett. Varm opp fargebadet til ca 60 °C. Garnet skal så sirkulere ned i fargebadet mellom to kjepper i ca 5 minutter før det går helt ned i kjelen. Varmen økes til 90 °C og temperaturen holdes i ca 1 time. Garnet skal holdes under vann og i lett bevegelse av og til. Garnet får forskjellig valør etter hvor konsentrert fargebadet er. Garnet kan tas opp tidligere, men kan da bli noe mindre lysekte.

LAGVIS KOKING

Lav egner seg godt til dette. Legg garn og lav lagvis i en kjele. Bruk ca 400 g lav pr 100 g tørt garn. Varm opp til 90 °C og hold temperaturen i 2 – 3 timer. Det blir litt planterester i garnet. Dette fås lettest ut ved å svinge garnbunten fort rundt med strake armer. Steinlav og reinlav gir brunlige farger. Kvistlav gir gulrøde farger.

OVERFARGING

En enkel måte å få flere farger på, er å bruke noen kjemikalier. Legg en av buntene tilbake i fargebadet etter at det er tilsatt en halv teskje av jern- og/eller koppervitriol. Hold garnet i bevegelse i ca 10 minutter. Endringene fra innfargingene blir da;

Innfarget garn		med jernvitriol blir:	med koppervitriol blir:
gule farger	→	grågrønne	olivengrønne
brune farger	→	gråbrune, svartbrune	mørkere brune
røde farger	→	gråbrune, brune	lys fiolette

ETTERBEHANDLING

Garnet skylles 2 – 3 ganger og henges til tork. Noen sier at eddik i siste skyllevann bevarer fargen bedre.

OG SÅ JUKSER VI LITT

– og bruker fargestoffer som ikke er plukket i vårt område.

Fargesuppe med løkskall gir en ekstra skarp gulfarge. I sterk konsentrasjon blir fargen mer gulbrun. Løkskall i suppa under farging, kan gi skjolder.

Kochenille er en liten lus som lever på kaktusplanter. De blir tørket og gir en sterk rød farge med litt blåskjær. Kochenillelusa skal knuses, bløtlegges, kokes og kan ligge i fargesuppa. Kochenille er dyrt, men til gjengjeld drøy i bruk. Ca 10 % av garnvekten er nok.

Av og til hender det at fargingen mislykkes eller vi har behov for å gjøre fargene litt mer spennende. Da kan vi ha på lur noen kochenillelus til å putte i kjelen. Elever synes det er morsomt å høre om kochenillelus som også brukes som fargestoff i lepestifter og i noen matvarer.

FLOTT GARN I FLOTTE FARGER

Aktiviteten og prosessen rundt bålet er det viktigste, fremfor å farge garn til større oppgaver. Det vil derfor være mest aktuelt å bruke garnet til enkle oppgaver som veving, fingerstrikking, fingerhekling, dusker eller til små garnprøver som settes inn i arbeidsboka. En enkel type båndvev (kabylsk vev) kan elevene lage selv. Arbeidstegning følger med ved bestilling av varer.

Rørepinner, termometer og løvskall (50 g).

Ullgarn levert i to tykkelser: 3 tråders vevgarn og trollgarn. Garnet er ferdig beiset med alun og vinsten, og knyttet sammen på fire punkter.

Kochenillelus (20 g) til rødfarge, jernvitriol og koppervitriol (50 g) til overfarging. Alt levert i lufttette glasskrukker.

BÅLRIST

Vi har produsert en bålrist. Den står på fire bein og kan lett plasseres i bålet. Den er rektangulær og kan settes slik at en kjele eller steikepanne kan settes til side ved behov. Bålrusten er laget med en lukket ring, slik at den kan låses med en kjetting til uteplassen. Den er heller ikke tyngre enn at den kan bæres fram og tilbake.

BESTILLING

Ønsker du å plantefarge garn enten med klassen eller for deg selv, hjelper vi deg i gang. Priser og produkter finner du i en egen pris- og bestillingsliste. Kontakt oss.